

вданий, які вирішуються єдиними зусиллями держави, її інститутами, громадськими організаціями, колективами, та окремими громадянами. Головним напрямком у діяльності держави у боротьбі з адміністративними правопорушеннями була, є і буде профілактика адміністративних правопорушень.

1. Аванесова Г.А. Криминология и социальная профилактика / Г.А. Аванесова. – М. Академия МВД СССР, 1980. – 528 с.

2. Остапенко О.І. Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку / О.І. Остапенко. – Львів: Львівський інститут внутрішніх справ при Українській академії внутрішніх справ, 1995. – 312 с.

3. Адміністративна діяльність: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / М.В. Ковалів, З.Р. Кісіль, Д.П. Калаянов та ін. – К.: Правова Єдність, 2009. – 432 с.

4. Адміністративна діяльність: навч. посібник / за заг. ред. О.І. Остапенка. – Львів: ЛІВС, 2002. – 252 с.

УДК 342.95

З.Р. Кісіль

ЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ТА ПОВНОТИ ВИКОНАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ОВС

Репрезентуються провідні аспекти та зауваги до концептуального поняття законодавчої діяльності як алгоритмічного, поліструктурного процесу та правових приписів-прогібіцій, що являють собою продукт такої діяльності, досліджується спектр впливу адміністративно-правових приписів у територіальному, часовому, суб'єкт-об'єктному континуумах.

Ключові слова: *суспільні відносини, право, демократичне суспільство, правове регулювання, професійна деформація, норми права, праворозуміння, правозастосування.*

Репрезентируются ведущие аспекты и замечания к концептуальным понятиям законодательной деятельности как алгоритмического, полиструктурного процесса и правовых предписаний-прогибаций, представляющих собой продукт такой деятельности, исследуется

спектр влияния административно-правовых предписаний в территориальном, временном, субъект-объектному континуумах.

Ключевые слова: *общественные отношения, демократическое общество, правовое регулирование, профессиональная деформация, нормы права, правопонимание, правоприменение.*

The major aspects and observations of the conceptual legislative activity as a algorithmic, poly-structural process and the legal prescription-prohibition that are the product of such activity are represented; the spectrum of the influence of the administrative-legal prescriptions in the territorial, time, and subject-object continuums are investigated.

Key words: *social relations, right, democratic society, legal regulation, professional deformation, legal norms, legal understanding, law application.*

Постановка проблеми. Побудова української держави та наближення до норм сучасного європейського суспільства неодмінно привертає увагу до процесу реформування ОВС. Свого часу відома концепція М. Бентона започаткувала вивчення причин «поліцейських» правопорушень, виділивши підозрілість, внутрішню солідарність, соціальну ізоляцію та консерватизм поліцейської спільноти як базові характеристики, що детермінують правопорушення серед особового складу [1]. Оскільки успішне виконання правоохоронцями громадського призначення перебуває у прямій залежності від рівня дотримання ними вимог закону, то саме категорія «законність» стає сьогодні запорукою авторитету МВС України. Особливої актуальності стан законності та службової дисципліни набуває через факти корупції, зловживання працівниками ОВС своїм службовим становищем, випадки порушень ними закону. Мають місце непоодинокі факти непрофесійних дій, проявів професійної деформації – пияцтва, дорожньо-транспортних подій, грубості і брутальності з боку особового складу [2, с. 9–14]. Означені явища викликають велику стурбованість у суспільстві, сприяють процесу відчуження громадян від правоохоронних структур, знижують ефективність правозастосовних і профілактичних заходів.

Необхідність зміцнення законності у сфері правоохоронної діяльності привертає увагу урядових структур, що знаходить втілення у активній імплементації міжнародних норм та розробленні стратегічної реорганізації МВС України. Переорієнтація діяльності ОВС на потреби населення, встановлення політики «прозорості»,

організаційно-управлінські зміни також демонструють зацікавлене ставлення керівництва МВС до вдосконалення правоохоронної діяльності, підвищення рівня службової дисципліни серед працівників.

Принцип законності – необхідна умова чіткого функціонування всіх державних структур, посадових осіб, правомірної поведінки громадян. Він тісно пов'язаний з принципами верховенства права, пріоритетом прав людини, розподілом влади, але не охоплюється ними, а утворює самостійну властивість, яка полягає в тому, що всі правові засади в цивілізованому суспільстві повинні виражатися в законі, який є юридичним орієнтиром діяльності всіх учасників суспільних відносин і підлягає неухильному виконанню [3, с. 76]. Таким чином належне здійснення міліцією своїх повноважень і обов'язків із забезпечення прав і свобод людини є важливим показником законності їх діяльності загалом.

Конструкція правової держави заснована саме на ідеї законності. Законність як принцип діяльності всіх без винятку учасників суспільних відносин покликана забезпечити рівність усіх перед законом, ніколи не була реальною через неоднозначність її розуміння. Проблеми законності торкаються самих підвалин юридичної роботи, її мети, змісту, критеріїв, оцінки. Тому глибоке засвоєння загальнотеоретичних положень з цієї проблеми важливе для практики юридичної діяльності міліції. Це зумовлено тим, що покладені на неї завдання і напрямки діяльності пов'язані з виконанням специфічних функцій, обмеженням конституційних прав і свобод громадян, які здійснили протиправні вчинки, застосуванням до них засобів примусу і припинення, а в особливих випадках – спеціальних засобів і зброї.

У будь-якому суспільстві навіть найдосконаліший закон живе тільки тоді, коли він виконується, впливає на свідомість, поведінку та відносини людей. Ця сторона права пов'язана з життям закону, його дієвістю і характеризується поняттям «законність» [4, с. 454]. Поняття «законність» дає уявлення про правову дійсність з погляду практичного здійснення права. Однак законність не тотожна таким юридичним категоріям, як «реалізація права» (втілення правових норм у суспільне життя), «правомірна поведінка» (відповідність поведінки правовим нормам) чи «ефективність права» (результативність правового впливу). Всі ці категорії безпосередньо пов'язані з дією права, але окреслюють її тільки з певного боку. Законність відображає врегульованість суспільних відносин та ставлення суспільства до права загалом, тому її рівень і є головним критерієм оцінки правового життя країни.

Законність – складна категорія, що охоплює кілька аспектів розуміння, сукупність яких і визначає її зміст, а саме: як принципу права (що означає функціонування суспільства на основі й відповідно до законів); як принципу поведінки суб'єктів права (що означає точне й неухильне дотримання та виконання правових законів усіма суб'єктами права); як принципу діяльності держави (здійснення державою, її органами та посадовими особами своїх повноважень виключно у межах правових законів і з метою їх реалізації); як методу державного управління суспільством (здійснення функцій держави виключно правовими засобами – шляхом прийняття правових законів, забезпечення їх неухильної реалізації та належного захисту); як методу побудови системи нормативно-правових актів (що означає повну відповідність усіх підзаконних нормативних актів законам, а всіх законів – Основному Закону держави); як режиму суспільно-політичного життя (режим законності означає, по-перше, таку морально-політичну атмосферу в суспільстві, яка забезпечує верховенство права, а тому діяльність усіх його суб'єктів, і держави зокрема, спирається на правові закони, по-друге, такі умови життя, за яких окрема особа захищена від свавілля влади, а суспільство загалом – від насилля і беззаконня); як умови правопорядку (означає, що в результаті дотримання режиму законності у суспільстві встановлюється правопорядок); як основи державної дисципліни (основною вимогою державної дисципліни, так само як і будь-якого іншого виду дисципліни, є суворе дотримання вимог чинного законодавства).

Стан дослідження. Праворозуміння і законність – категорії юридичної науки, тісно пов'язані між собою. Тип праворозуміння визначає вимоги законності, а при їх задоволенні – і її справжній рівень у суспільстві. Праворозуміння як вихідна фундаментальна категорія правознавства є науковою основою дослідження законності. Правопорядок і законність як «сіамські близнюки» позитивістського праворозуміння становить не тільки теоретичну перешкоду у вітчизняній юриспунденції, й потужне гальмо на шляху практичного забезпечення сучасного правопорядку і правової законності в українському суспільстві.

Яскравою ілюстрацією необхідності нового осмислення цих правових явищ у нинішніх умовах є проблематика співвідношення законності і правопорядку, котра у спектрах сучасного праворозуміння вимагає методологічного залучення ще й категорії застосування права, яке П.О. Недбайло називав найбільш дієвим способом реалізації права.

Через цю призму уможливується вийти, з однієї сторони на розуміння дійсної міри взаємопов'язаності і взаємозалежності правопорядку і законності, а з іншої – на з'ясування самостійності їх місця у системі правових цінностей та у механізмах суспільно-правового впорядкування соціальної життєдіяльності [5].

Розуміння права як системи загальнообов'язкових норм і приписів державної влади так чи інакше виводить на етатистську модель законності і правопорядку, згідно з якою останній інтерпретується як порядок врегульованих нормами права суспільних відносин, встановлений при дотриманні вимог законності. Якщо ж при цьому законність розуміється «... передусім як режим, що характеризує відносини між державним апаратом і громадянином», то очевидно, у цій моделі правопорядку роль головної сили, яка встановлює і забезпечує його, відводиться винятково державі, для котрої громадянин є тільки об'єктом владної діяльності [6, с. 5]. І.С. Самощенко під законністю розумів точне і неухильне виконання законів і відповідних їм інших правових актів органами держави і посадовими особами, а також громадянами та суспільними організаціями [7, с. 5]. Може скластися враження, що цитовані дефініції – витвори відповідної епохи, що залишилися вже тільки в історії юриспунденції. Проте етатизм у підходах до правопорядку зберігається, мімікуючи навіть у ті доктринальні конструкції, що використовують категорії правової держави, верховенства права та ін.

П.М. Рабінович, наприклад, розуміє законність як певний режим (стан) суспільних відносин, який характеризується їх відповідністю законам і підзаконним юридичним нормам, встановлених державою [8, с. 67].

С.С. Алексєєв визначав законність як принцип права, що виражає демократичний режим життя суспільства, який полягає у вимогах точного і неухильного дотримання усіма суб'єктами законів і підзаконних актів, повного і реального забезпечення суб'єктивних прав, належного, обґрунтованого і ефективного застосування права, виключаючи свавілля в діяльності державних органів і посадових осіб [9, с. 113]. Так, Д.Н. Бахрах розуміє законність як режим взаємовідносин громадян і організацій з суб'єктами влади, який сприяє забезпеченню прав і законних інтересів особи, її всебічному розвитку, формуванню і розвитку громадянського суспільства, успішної діяльності державного механізму [10, с. 229]. Законність, у свою чергу, вважає С.Е. Жилінський, є однією з найбільш загальних правових категорій режиму, що виражає фактичний стан, динаміку й ефективність правового регулювання суспільних відносин [11, с. 92].

На думку Н.Р. Нижник, законність як режим (стан) державного управління – це порядок, коли діяльність і поведінка державних органів, посадових осіб та окремих громадян перебувають виключно в межах чинних законів і нормативно-правових актів, що їм відповідають [12, с. 130].

А В.К. Колпаков визначає законність як специфічний державно-правовий режим, за допомогою якого забезпечується загальнообов'язковість юридичних норм у суспільстві та державі. Її суть полягає в обов'язковості виконання приписів правового характеру [13, с. 166].

З наведеного випливає, що законність можлива лише за існування правових норм високої якості, які відповідають загальним принципам права, загальнолюдської моралі, економічному рівню держави, культури, міжнародно-правовим нормам і стандартам, виражають волю всього народу. Законодавець обов'язково має врахувати при розробці і прийнятті закону ті зміни, які відбудуться у суспільному житті у майбутньому, прогнозувати їх. З цього питання доречно зауважує В.І. Мельниченко: «Спроби максимально пристосувати закон, що приймається на підставі інформації про минуле і сучасне, до швидкоплинних умов правозастосування вже невдовзі обернуться його відірваністю від суспільних реалій» [14, с. 11].

Виклад основних положень. Досконалі закони – це основа законності, а законність – це сукупність відносин, що запроваджує їх у життя. Правозастосування – найважливіша ланка у системі правового регулювання. Як відомо, закони важливі не тим, що вони записані на папері, а тим, як вони реалізуються та ким забезпечуються [15, с. 29]. Правозастосування як владна, організуюча діяльність компетентних державних органів та їх посадових осіб забезпечує переведення загальних правил поведінки та діяльності суб'єктів, які містяться в нормативно-правових актах, у площину їх індивідуально-конкретної дії [16, с. 15].

Можна виділити ряд ситуацій, що є підставою для застосування права. Передусім це випадки, коли певні правовідносини повинні мати контроль з боку відповідних правозастосовних органів; коли виникає спір про право і сторони не можуть прийняти компромісне рішення; коли неналежним чином використовуються права та виконуються обов'язки; коли для здійснення суб'єктивних прав та обов'язків необхідно офіційно встановити наявність або відсутність конкретних фактів та визнати їх де-юре; коли необхідно за вчинене правопорушення певній особі встановити конкретний захід юридичної відповіда-

льності або визначити інші заходи державного впливу. Таким чином, правозастосування – особливий різновид соціальної діяльності, яка передбачає наявність у виконавців спеціальних юридичних знань. Однією з головних ознак правозастосовчої діяльності є казуальне правове регулювання суспільних відносин [17, с. 86].

Застосування права завжди відбувається у межах правових відносин. При цьому слід відзначити, що правове положення учасників у таких правовідносинах не є однаковим. Визначальну роль відіграє суб'єкт, наділений владними повноваженнями. Він повинен використовувати їх для забезпечення не своїх власних інтересів, а інтересів інших учасників правових відносин у напрямі вирішення конкретної життєвої ситуації. Досить вдало про це писав В.В. Лазарєв: «Надати підтримку, примусити реалізувати правові норми, покласти відповідальність у разі порушення правових норм – таке завдання суб'єктів правозастосування» [4, с. 38].

Особливості правозастосування передбачають спеціалізований рівень правосвідомості, що має такі ознаки: 1) юридичні знання правозастосовувача повинні бути конкретними та деталізованими; 2) юридичні знання правозастосовувачів є спеціалізованими, оскільки у кожній конкретній області правозастосування вимагаються поглиблені знання певної галузі права; 3) спеціалізація правової свідомості правозастосовувача втілюється у системності юридичних знань; 4) знання юридичного інструментарію та вміння практичного застосування правових приписів, що передбачає не тільки засвоєння норм права, але і знання юридичної практики, оволодіння вимогами юридичної техніки; 5) спеціалізація ідеологічних компонентів правосвідомості правозастосовувача передбачає і особливий характер його психологічних компонентів, що викликають активну позитивну правову поведінку [18, с. 54–64].

Коли йдеться про важливість спеціальних знань, слід підкреслити, що ними не обмежується зміст професійної правосвідомості. Важливу роль відіграють у ньому особисті оцінювальні компоненти. На правозастосовну діяльність впливає особисте ставлення правозастосовувача до змісту та ефективності правових норм, з якими він працює. Важливо, щоб правові знання трансформувалися у професійні навички, орієнтувалися на суворе виконання закону, дотримання прав та законних інтересів громадян, вміння будувати власну професійну діяльність відповідно до правових норм.

Правосвідомість особи, в тому числі і співробітника ОВС України, слід розглядати як складовий елемент її правової культури, тобто як

обумовлену правовою культурою суспільства властивість, що характеризується повагою до права, достатнім знанням змісту його норм і вмінням їх застосовувати, а також правомірною поведінкою. Це – позитивна правосвідомість у дії [19, с. 35–38].

За думкою Е.К. Нурпеїсова, для формування правового мотиву правомірної правозастосовчої поведінки необхідні, по-перше, актуальна потреба; по-друге, знання норми права, по-третє, відношення до цієї норми. Потреба або відношення до норми права не можуть бути самостійним правовим мотивом поведінки. Тільки у тісному взаємозв'язку вони обумовлюють правомірну поведінку [20, с. 11].

Специфіка правозастосування полягає у тому, що реальні відносини зовнішнього світу сприймаються правозастосовником, в нашому випадку співробітником органів внутрішніх справ, як безпосередньо, так і через призму правових норм, в яких вони одержали своє закріплення як модель. Потреби правоохоронця–правозастосовника і зміст його інтересів мають вихід безпосередньо як у сферу життєвих обставин, так і у сферу матеріального і процесуального законодавства, і якщо визнати, що між правовими нормами і переслідуваним законодавцем соціальним ефектом, на досягнення якого ці норми спрямовані, завжди міститься «проміжна ланка» – психіка людини, її соціально-психологічні зв'язки», то доречно підкреслити значну роль саме проміжної ланки, в нашому випадку психіки – суб'єктів правозастосування. Насамперед, співробітник ОВС усвідомлює необхідність порівнювати свої дії з правовими нормами. Поводження відповідно до закону допускає безпосереднє звертання до оцінки життєвої ситуації не тільки через співвідношення її з моделлю, передбаченою гіпотезою норми, а й у зв'язку з необхідністю вибору одного з варіантів рішення. Крім того, вивчення фактичних обставин правозастосовником необхідне для підтримання «зворотнього зв'язку» із законодавцем і вказівки йому на невідповідність чинних норм права законам соціального розвитку, скерованим на задоволення соціальних інтересів та потреб громадян держави.

Професійна деформація правоохоронців найбільш характерно проявляється у неприхованій несумлінності при розгляді справ, невірній уяві про професійний обов'язок і захист інтересів служби, у сліпому слідуванню посадовим інструкціям, які часто суперечать закону, свідомому порушенню закону, його невиконанню. Цим переліком не вичерпуються можливості професійної деформації [21, с. 186].

Особливу увагу привертає питання правозастосовного розсуду суб'єктів застосування норм права. У розвитку чинного законодавства України та міжнародно-правових актів останнім часом простежуються тенденції, які свідчать про збільшення кількості правових положень із відносно визначеним змістом. Все це зумовлює розширення переліку ситуацій, в яких правозастосовні суб'єкти користуються розсудом. Важливо визначити ті напрями (галузі) правового регулювання, де надання правозастосовнику більшого розсуду сприятиме підвищенню якості та ефективності правового регулювання, а також вказати на суспільні відносини, щодо яких розширення «розсудових» повноважень відповідних правозастосовних суб'єктів є небажаним.

Відсутність ґрунтовних загальнотеоретичних досліджень проблеми розсуду у правозастосуванні, а також певна недосконалість як національного законодавства, так і окремих міжнародно-правових актів, породжують ситуації, коли делегований правовими нормами розсуд реалізується радше інтуїтивно, аніж із врахуванням науково обґрунтованих положень. Це, зокрема, яскраво виявляється у питаннях встановлення взаємного порівняльного значення різноманітних критеріїв розсуду, коли одні з них «схиляють» правозастосовника до ухвалення більш «м'якого», а інші, навпаки, – «жорсткішого» рішення. Переважно на інтуїтивному рівні при реалізації суб'єктом правозастосування належного йому розсуду враховуються різноманітні обставини суспільного життя, які хоч прямо не передбачені правовими положеннями, однак справляють відповідний вплив на обрання одного з дозволених законом варіантів рішення. Вирішення згаданої проблеми можливе лише за умови «конструювання» ефективного механізму детермінації правозастосовного розсуду. Необхідними елементами такого механізму, як видається, повинні бути не лише відповідні правові норми, а й наукові висновки про особливості детермінації правозастосовного розсуду залежно від галузі права та ситуації правозастосування.

Ухвалення будь-якого правозастосовного рішення є складним інтелектуальним процесом, який вміщує обов'язкове врахування співробітником ОВС численних факторів і обставин – детермінант, що тією чи іншою мірою впливають на зміст такого рішення. У випадку такого правозастосування, яке характеризується делегуванням правоохоронцю можливості певного розсуду, значення згаданих детермінант є, без сумніву, особливо важливим, оскільки саме вони «спонукають» співробітника ОВС – правозастосовного суб'єкта – до вибору конкретного варіанта рішення із кількох, допустимих за законом.

Правозастосування передбачає застосування абстрактних приписів правових норм до конкретних фактичних обставин справи. Саме тому, за словами П.О. Недбайла, правильне застосування таких норм може бути лише там і тоді, де і коли фактична сторона справи відповідає законній стороні, а законна сторона не суперечить фактичному стану речей [5, с. 327]. Отже, у правозастосуванні компетентний суб'єкт насамперед виходить з вимог закону, а також конкретних обставин справи, що розглядається. Аналогічної позиції дотримується П.М. Рабінович, стверджуючи, що рішення про суспільні відносини, які виникають, змінюються або припиняються у процесі правозастосування, ухвалюється на підставі правових норм і відповідно до конкретних життєвих ситуацій [22, с. 136]. Поряд з тим перелік детермінант розсуду не вичерпується лише правовими нормами і фактичними обставинами справи. З цього приводу В.В. Лазарев правомірно зауважує: «Повинен бути теоретично осмисленим і той факт, що норми права та фактичні обставини становлять основу правозастосовного акта через досить своєрідного посередника – через особистість людини, яка застосовує право, її психіку» [23, с. 124].

Особистість правозастосовника, його правосвідомість, система світоглядних та моральних принципів не може не позначатися на змісті «розсудового» рішення, яке ухвалюється, оскільки за всіх інших рівних обставин правозастосовний суб'єкт – правоохоронець віддасть перевагу саме тому варіанту рішення, який більшою мірою відповідає його особистим переконанням, поглядам, установкам.

Результатом правозастосування є прийняття відповідного рішення по справі, тобто ухвалення правозастосовного акту. Головний напрямок у досягненні ефективності правозастосовних актів полягає у тому, щоб правозастосовні суб'єкти (в тому числі і ОВС) домагалися відповідності змісту акта його підставам, щоб форма акта, що ними обирається, адекватно відображала зміст і повною мірою доводила його до адресатів, щоб у ході контролю за правильним та своєчасним виконанням винесених актів досягалася відповідність фактичного стану суспільного порядку, закріпленого в нормі права [24, с. 42].

Як відомо, в теорії права існують чотири форми реалізації права: дотримання, виконання, використання і застосування. Визначення законності завжди ототожнюється з дотриманням і виконанням норм права. На нашу думку це не цілком коректне, і ось чому. По-перше, сутнісне розуміння законності пов'язано з критерієм обмеження її від подібних правових явищ – реалізації норм права і правопорядку; це

стосується визначення суб'єктів законності. В світлі традиційного розуміння законності її суб'єктами є всі суб'єкти права. Посадові особи, відповідно, поставлені на один шабель з громадянами і іншими особами, тобто нівелюється підвищена небезпека порушення закону з боку посадової особи в порівнянні з небезпекою порушення закону громадянином. По-друге, порушення законів, здійснене громадянами та іншими особами, не виступають як порушення законності. По-третє, якщо звернутися до методології визначення законності в американському і німецькому праві, то виявимо, що воно подається через поняття «порушення законності» [25].

Висновок. Аналіз цих положень, а також відомчих нормативних актів, які визначають коло порушень законності, дає підстави вважати, що порушення законності – це перш за все неправильне застосування норм права посадовими особами. Це цілком стосується за аналогією до державних органів. Загальнообов'язковість юридичних норм в галузі громадянського суспільства, що регулюється правом, на наш погляд, повинна розглядатися в аспекті правомірної поведінки громадян. Таким чином, зміст принципу законності має стати вимогою точного і неухильного застосування норм чинного права всіма державними органами і посадовими особами.

---

1. Див.: Banton M. *The Policeman in the Community*. – London: Tavistock, 1964. – 360 p.

2. Соціально-психологічний аналіз дисципліни в адміністративній службі міліції: наук.-практ. посібник / за заг. О.М. Бандурки. – Харків, 1998. – 167 с.

3. Бутылин В.Н. Обеспечение конституционных прав и свобод человека и гражданина в деятельности органов внутренних дел: учеб. пособие / В.Н. Бутылин, И.В. Гончаров – М.: Академия управления МВД России, 2002. – 376 с

4. Лазарев В.В. Применение советских правовых норм / В.В. Лазарев. – Казань: Казанский ун-т, 1972. – 486 с.

5. Недбайло П.О. Применение советских правовых норм. – М.: Госюриздат, 1960. – 511 с.

6. Власов В.А. Обеспечение социалистической законности в современном государственном управлении / В.А. Власов. – М.: Юрид. лит., 1958. – 169 с.

7. Самощенко И.С. Основы незыблемости советской законности / И.С. Самощенко. – М.: Знание, 1967. – 125 с.

8. Рабинович П.М. Упрочение законности – закономерность социализма / П.М. Рабинович. – Львов, 1975. – 367 с.

9. Алексеев С.С. Проблемы теории права: курс лекций: в 2 т. – Свердловск: Наука, 1972. – Т. 1. – 376 с.

10. Бахрах Д.Н. Административное право: учебник / Д.Н. Бахрах. – М.: БЕК, 1996. – XI. – 529 с.

11. Жилинский С.Э. Предпринимательское право. Правовая основа предпринимательской деятельности: учебник / С.Э. Жилинский. – М.: Норма, 2002. – 912 с.

12. Державне управління в Україні: організаційно-правові засади: навч. посібник / Н.Р. Нижник, С.Д. Дубенко, В.І. Мельниченко та ін.; за заг. ред. Н.Р. Нижник. – К.: Вид-во УДАУ, 2002. – 430 с.

13. Колпаков В.К. Адміністративне право України: підручник / В.К. Колпаков. – [3-є вид., стер.] – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 366 с.

14. Мельниченко В.І. Буква закону в державному управлінні. Чи увібрала вона дух суспільних реалій? / В.І. Мельниченко // Віче. – 2002. – № 8. – С. 11–12.

15. Соколов Н.Я. Юридическая профессия: понятие, сущность и содержание / Н.Я. Соколов // Государство и право. – 2004. – № 9. – С. 22–30.

16. Фандалюк О.В. Деякі питання правозастосування в діяльності органів внутрішніх справ: теоретичний аспект // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 1997. – № 1. – С. 15–23.

17. Погрібний І.М. Розпорядчі акти та їх особливості / І.М. Погрібний, В.В. Пашутін // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 1998. – № 3–4. – С. 84–90.

18. Лазарев В.В. Понятие и разновидности нетипичных ситуаций правоприменительного процесса / В.В. Лазарев // Применение советского права. – Свердловск, 1974. – С. 54–64.

19. Сальников В.П. Социалистическая правовая культура. Методологические проблемы / В.П. Сальников; под ред. Н.И. Матузова. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1989. – 144 с.

20. Нурпеисов Е.К. Механизм формирования правомерного поведения личности: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. «Теория, история державы и права» / Е.К. Нурпеисов. – М., 1980. – 15 с.

21. Скакун О.Ф. Юридическая деонтология: учебник / О.Ф. Скакун. – Харьков: Эспада, 2002. – 504 с.

22. Рабінович П.М. Основи загальної теорії держави і права: навч. посібник / П.М. Рабінович. – Тернопіль, 2002. – 180 с.

23. Лазарев В.В. Социально-психологические аспекты применения права / В.В. Лазарев. – Казань, 1982.

24. Погрібний І.М. Вимоги, що ставляться до правозастосувальних актів-дій, які здійснюють співробітники ОВС / І.М. Погрібний, О.В. Фандалюк // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 1999. – № 2. – С. 42–53.

25. Див.: Изенее Й. Государственное право Германии / Й. Изенее, П. Кирхгоф. – М.: Дело, 1993. –Т. 1. – 345 с.

26. Фридман Л. Введение в американское право / Л. Фридман. – М.: Наука, 1993. – 432 с.